

SÁNTA TAMÁS

tamassanta70@gmail.com

egyetemi tanársegéd (SZTE; ETSZK; Szociális Munka és Szociálpolitika Tanszék)

Vizsgálatok a kriminalizálódott magyar NEET fiatalok körében

Investigations among Criminalized Hungarian NEET Youth

ABSTRACT

The study is a transcript of a lecture given by the Partium Christian University in February 2020 in Oradea at the conference entitled “from Cradle to University” in the Carpathian Basin. The topic of the lecture and the subject of the empirical study is a group of young people who have been criminalized within the Hungarian NEET (Not in Employment, Education or Training) youth group.

In the introduction of the paper, the concept of NEET will be defined, and briefly discussed the specifics of the study group. In the methodological part, the research methods are presented, followed by a partial presentation of the research results, which focuses primarily on the vision of criminalized Hungarian NEET youth.

Empirical data from the research point in the direction that a significant part of the members of the study group, despite the fact that some of the group members face even long-term imprisonment, still they can see a more positive and successful future in front of them.

KEYWORDS

NEET youth; criminalized NEET youth

DOI 10.14232/belv.2021.1.8

<https://doi.org/10.14232/belv.2021.1.8>

Cikkre való hivatkozás / How to cite this article:

Sánta Tamás (2021): Vizsgálatok a kriminalizálódott magyar NEET fiatalok körében. *Belvedere Meridionale* vol. 33. no. 1. 119–130. pp

ISSN 1419-0222 (print)

ISSN 2064-5929 (online, pdf)

(Creative Commons) Nevezd meg! – Így add tovább! 4.0 (CC BY-SA 4.0)
(Creative Commons) Attribution-ShareAlike 4.0 International (CC BY-SA 4.0)

www.belvedere-meridionale.hu

BEVEZETÉS

NEET általános definíciója

A NEET angol mozaikszó, melynek jelentése: **N**ot in **E**mployment, **E**ducation or **T**raining. Olyan fiatal emberek csoportjára utal a mozaikszó, akiknek nincs hivatalos, bejelentett munkahelyük, nem tanulnak vagy semmilyen képzésben sincs helyük. Az angol kifejezés kezdőbetűit összeolvasva kapjuk meg a NEET fogalmát (House of Commons, 2010).

A mozaikszót elsőként az Egyesült Királyságban vezették be formálisan (SOCIAL EXCLUSION UNIT 1999), de a fogalom hamarosan világszerte ismertté vált. A kifejezés nemcsak azt mutatja meg, hogy a szóban forgó csoport milyen rendszerekben nem aktív, vagyis, hogy éppen mit nem csinál, de, nem látható formában, kijelöli a csoportra vonatkozó életkori sajátosságokat is. Azok, akik a NEET csoportba tartoznak, egy olyan elkülönített, jól körülhatárolható és statisztikailag mérhető sokaság, amelynek tagjai: 15-24 év közötti fiatalok, akik: Munkanélküliek – Nincsenek az oktatási rendszerben – Vagy semmilyen képzési formában sem vesznek részt.

A NEET csoport nem homogén összetételű közösség (AUDIT COMMISSION 2010) Továbbá, az ide sorolható fiatalok nem azonosak a fiatal munkanélküliek csoportjával, még akkor sem, ha jelentős átfedés található közöttük (SISSONS – JONES 2012). Sőt, a NEET csoport nem sorolható a korai iskolaelhagyók (*early leaver from education and training*) közösségébe sem, annak ellenére, hogy a NEET-en belül is tapasztalható az edukációból való idő előtti kimaradás (SZEGEDI 2014).

Összességében tehát, bár a fogalom határai képlékenyek és bővíthetők, NEET csoportba tartozónak, az általánosan elfogadott meghatározás szerint azok nevezhetők, akik 15 és 24 év közötti fiatalok, hivatalos, bejelentett munka nélkül vannak, nem tagjai valamely oktatási intézménynek, vagy semmilyen képzésben vagy tréningben nem vesznek részt (SÁNTA 2016).

NEET csoportbontási lehetőségei

A dolgozat terjedelmi követelményei nem tették lehetővé, hogy a csoportbontás összes lehetőségét ebben a munkában felvázoljam, így a talán legfontosabbat emelem ki, a veszélyeztetett NEET csoportot, amely magában foglalja a vizsgált kriminalizálódott NEET fiatalok alcsoportját is.

COLES et al. (2010) részletes csoportbontást közölt az igazán veszélyeztetett NEET csoport köréről. A szerzők a 16-18 éves korosztály rizikó-faktorait sorolták fel, de úgy vélem, az általuk felsoroltak minden további nélkül alkalmazhatók a teljes NEET korcsoportra. Ezek szerint azok a NEET-be tartozó fiatalok különösen veszélyeztetettek, akik(nek):

- szülei szegények és munkanélküliek,
- deprivált körülmények között élnek és az átlagos iskolai teljesítményük alacsony volt,
- gondozásra szorulnak,
- fiatalon estek teherbe, vagy váltak szülővé,
- fogyatékkal élők,
- speciális oktatási igényeik vannak,
- fiatalon arra kényszerülnek, hogy valamely családtagjukat gondozzák,
- hajléktalanok,
- mentális betegségben szenvednek,
- drog vagy alkohol problémával küzdenek,
- valamilyen jogsértő tevékenységet folytattak,
- iskolakerülők, vagy valamilyen okból kizártak tanulmányuk folytatásából,
- gyenge, vagy semmilyen képzettségük sincs 16 éves korukra,
- tanulmányaikat végleg befejezték tankötelezettségi koruk után.

Kutatók állítása szerint nagyobb veszélyeztetettségnek van kitéve az a NEET személy, illetve nagyobb a valószínűsége annak, hogy hosszabb ideig marad ebben a csoportban az, aki hat hónapja, vagy annál hosszabb ideje NEET-es (COLES et al., 2010; Lásd még: AUDIT COMMISSION 2010; EUROFOUND 2016). Továbbá kutatások azt bizonyítják, hogy a NEET csoporton belül az életkor növekedésével nő a tagok száma (SÁNTA 2017).

A veszélyeztetett NEET csoport egyik alcsoportjaként fogható fel azoknak a fiataloknak a csoportja, akik valamilyen jogsértő tevékenységet követtek el. Ezeket a NEET fiatalokat nevezem kriminalizálódott NEET (K-NEET) fiataloknak. Tapasztalatom szerint az alcsoport tagjai (is) komplex hátrányokkal rendelkeznek, melyek következményeképpen (is) jogsértő magatartást követ(het)nek el, ami akár hosszantartó börtönbüntetést is vonhat maga után. A komplex problémák között mindenképpen kiemelném:

- fiatalon estek teherbe, vagy váltak szülővé,
- drog és/vagy alkohol problémával küzdenek,
- iskolakerülők, vagy valamilyen okból kizártak tanulmányuk folytatásából,
- gyenge, vagy semmilyen képzettségük sincs 16 éves korukra,
- tanulmányaikat végleg befejezték tankötelezettségi koruk után.

Előadásomban a kriminalizálódott potenciális NEET (K-PNEET) és a kriminalizálódott NEET (K-NEET) fiatalok vizsgálati eredményeinek egy részét prezentáltam. Az intézmények és az alcsoportok ismertetését a módszertani fejezetben mutatom be részletesebben.

MÓDSZERTAN

Empirikus kutatásaimat az EMMI Budapesti Javítóintézetében és szintén az EMMI Rákospalotai Javítóintézet és Központi Speciális Gyermekotthonában. végeztem.¹ Az adatfelvételekre 2018 második felében, valamint 2019 első hónapjában került sor.

¹ A dolgozat további részében a két Intézményre, mint Budapesti és Rákospalotai Javítóintézetekre hivatkozom.

A Budapesti Javítóintézet alaptevékenysége a bíróságok által előzetes letartóztatásba helyezett fiatalkorú fiúk számára javítóintézeti ellátás és nevelés biztosítása. Országos hatáskörrel, 100 férőhellyel, 12 és 21 éves életkor között. Az intézmény feladata a fiatalkorú előzetes letartóztatottak őrzése, nevelése, oktatása, szakmai alapozó képzése, valamint személyiségük helyes irányba történő fejlesztése.²

A Budapesti Javítóintézetben, a kutatásomkor fogvatartott összes fiatal férfival (31 fő) kérdőívet vettem fel, továbbá 10 félig strukturált interjút készítettem, valamint egy fókuszcsoportos interjút a fiatalokkal dolgozó szakemberekkel.

A Rákospalotai Javítóintézetet 1890-ben alapították Leánynevelő Intézet néven, Rákospalotán. Az intézetbe speciális, javítóintézeti nevelésre utalt és előzetes letartóztatásba helyezett lányok kerülhetnek, 12 éves kortól egészen 21 éves korig. A bekerülő gyerekeknek négy részleg van fenntartva: a speciális intézet, a javító részleg, az előzetesen letartóztatottak részlege és az anyarészleg. Ebben az intézetben is strukturált körülmények közötti nevelés és oktatás folyik.³

A Rákospalotai Javítóintézetben csak a javító, valamint az előzetesen letartóztatottak részlegén kutathattam, a másik két részleget, kutatási adatok gyűjtésére, nem javasolták. Így összesen 27 fiatal lánnyal tudtam kérdőívet felvenni, illetve 10 fővel készítettem félig strukturált interjúkat is.

A fiatalok jellemzően Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Zala megyékből érkeztek, továbbá Baranya és Pest megyékből. Az intézményekbe való bekerülés okai között a fiúk esetében egyáltalán nem ritka az életellenes bűncselekmények elkövetése. Továbbá komoly problémát jelent mindkét nemnél az alkohol, illetve a drogfogyasztás és (főleg a fiúk esetében) annak terjesztése is, valamint az úgynevezett „lányfuttatás”. A lányok esetében az egyik legsúlyosabb probléma a fiatalkori prostitúció. Az utógondozással kapcsolatban elmondható, általában a legtöbb esetben az intézmények nem kezdik meg az utógondozást a büntetés letöltése után. Ennek egyik oka, hogy a fiatalok, miután kikerülnek az intézmények falai közül, legtöbbször ugyanabba a helyzetbe kerülnek vissza, mint amibe az intézmények előtt éltek.

A kriminalizálódott NEET alcsoportban – mint ahogyan a teljes NEET csoportban is – megkülönböztethetünk potenciális NEET fiatalokat (K-PNEET) és NEET csoportba tartozó fiatalokat (K-NEET) egyaránt. Az első csoportkategória részletes bemutatására a dolgozat terjedelmi határa nem ad lehetőséget, de röviden a következő állapítható meg: Kriminalizálódott potenciális NEET fiatalnak tekinthető az, aki az intézményekbe kerülés előtt még rendelkezett vagy tanuló státusszal, vagy volt hivatalos, bejelentett munkahelye, de körülményeit figyelembe véve a NEET létbe való sodródás nagymértékben feltételezhető. A dolgozatban mindkét csoport (K-PNEET és K-NEET) összevont kutatási eredményeit mutatom be.

KUTATÁSI EREDMÉNYEK

A vizsgálatomba, mint azt fentebb már említettem, a két budapesti intézményből összesen 58 fő került be. A nemek közötti megoszlásban ez 31 fiút és 27 lányt jelentett.

² Bővebben lásd: www.bpjavito.hu

³ Bővebben lásd: www.leanynevelo.hu

Az életkor szerinti megoszlásban, a legfiatalabb 13 éves, míg a legidősebb 20 éves volt. A legtöbb fiatal azonban a 16 éves (16 fő) és a 17 éves (21 fő) korcsoportokból kerültek ki; e két korcsoport a teljes minta 63.8%-át tette ki.

Az intézményekbe kerülés előtt a fiatalok jelentős arányban (24 fő) a szüleivel éltek egy háztartásban, ugyanakkor az kiemelandó, hogy a második legjelentősebb alcsoportkategóriát ezen vizsgálaton belül azok a fiatalok tették ki, akik már a gyermekvédelmi szakellátás látóterébe kerültek. A teljes vizsgálati csoporton belül 15 fő állami gondoskodásban, valamint 5 fő nevelőszülőknél volt elhelyezésben a bűncselekmény elkövetésekor. Vagyis a teljes vizsgálati populáció kicsivel több mint egyharmada már a gyermekvédelem látóterében nevelkedett az intézménybe kerülés előtt. A csoportból, saját elmondásuk szerint, 9 fő élt a párkapcsolatával, 3 fő egyedül, saját háztartásban, míg 2 fő albérlésben mielőtt az intézményekbe kerültek.

A szülő(k) legmagasabb, befejezett iskolai végzettségéről a következő mondható el:⁴ A csoporttagok szüleinek a legmagasabb, befejezett iskolai végzettsége jellemzően az alapfokú végzettség, de sok esetben még ezt sem érték el (23 fő). A csoporttagok közül 16 főnek a szülei szakmunkás bizonyítvánnyal rendelkeztek, 9 főnek érettségivel, 4 főnek valamilyen OKJ-s bizonyítvánnyal, 1 főnek felsőfokú szakképzéssel, valamint 4 fő szülei közül legalább az egyiknek diploma volt a legmagasabb, befejezett iskolai végzettsége. Tehát az látható, hogy az intézményekbe került fiatalok szüleinek a többsége a legalacsonyabb iskolai végzettséggel (vagy még azzal sem) rendelkezett. Ugyanakkor az figyelemre méltó, hogy a szülők legmagasabb iskolai végzettsége között a végzettségek teljes palettája megtalálható, de a szakemberek visszajelzése szerint az intézményekbe való bekerülés, illetve a bűncselekmények elkövetésében az egyik legnagyobb szerepet a fiatal elhanyagolása játszotta.

A kutatás természetesen mérte a fiatalok, intézményekbe kerülés előtti, legmagasabb, befejezett iskolai végzettségét is. A felmérés tanúsága szerint az 58 főből mindösszesen 3 főnek volt valamilyen OKJ-s végzettsége, míg 55 főnek (tehát a teljes vizsgálati minta 94.8%-nak) csak alapfokú végzettsége volt, de ezen belül is a többségnek még a 8 általános iskolai végzettsége sem volt meg az intézményekbe kerülés idején. Ez az adat abból a megközelítésből figyelemre méltó, hogy majdnem a teljes vizsgálati populáció (52 fő) a tankötelezettségi korát már betöltötte.

A fiatalok jelenlegi családi állapotára elsősorban a hajadon/nőtlen állapot volt a jellemző; a teljes vizsgálati csoportból 32 fő. A másik nagy csoportot e kategórián belül azok a fiatalok tették ki, akik valamilyen párkapcsolatban éltek az intézményekbe kerülésük előtt (25 fő). Ez a kapcsolati forma minden esetben „együtt-járás” vagy be nem jegyzett élettársi kapcsolatot jelentett. A csoportban 1 fő deklarálta önmagát házasnak.

A kutatás kitért arra is, hogy a vizsgálati populációból hány fiatalnak volt már gyereke az intézményekbe kerülés előtt, illetve, ha volt gyereke, ő(ke)t ki nevelte, a szülők jelenlegi létállapotára tekintettel. A felmérés szerint a csoportból 50 főnek nem volt még gyereke, de 8 fő már gyerekekkel rendelkezett mielőtt az intézményekbe került.⁵ A gyerekekkel rendelkező fiatalok közül 2 főnek a szabadlában lévő partnere, 2 főnek a családtagja (de ez mindkét esetben távolabbi családtagot jelentett, mint a vérszerinti szülő), valamint 4 főnek már nevelőszülő(k) nevelték a gyerekeit.

⁴ A minta ennél a vizsgálatnál nem volt teljes. Egy fiatal nem tudta megmondani a szülő(k) legmagasabb befejezett iskolai végzettségét.

⁵ Fontosnak tartom kiemelni, hogy a vizsgálataim idején a csoportban további két lány terhes volt.

Mint azt a módszertani részben már említettem, a javítóintézetekben vizsgált fiatalok között voltak potenciális NEET fiatalok (K-PNEET) és NEET fiatalok is (K-NEET), de a kutatási eredményeket összevontan mutattam be az előadásomban, és ebben a munkában is együtt prezentálom az adataikat. Ugyanakkor a kutatás ki tudta mutatni e két alcsoport közötti arányokat is, melyet az alábbi táblázat szemléltet.

1. táblázat: Tanuló és/vagy Foglalkoztatott, valamint NEET státusz. (N=58) (fő)

Tanuló és foglalkoztatott	8
Tanuló, de nem-foglalkoztatott	30
Nem-tanuló, de foglalkoztatott	3
Nem-tanuló és nem-foglalkoztatott (NEET)	17

Forrás: Saját szerkesztés.

A vizsgált fiatalok között tehát 8 fő volt olyan, aki a tanulói státusza mellett a foglalkoztatott státuszt is megjelölte. További elemzések kimutatták, hogy a foglalkoztatotti státusz minden fiatalnál azt jelentette, hogy tanulói státusza mellett diákmunkát is végzett, vagy ezt a munkaformát értette foglalkoztatotti státusz alatt.

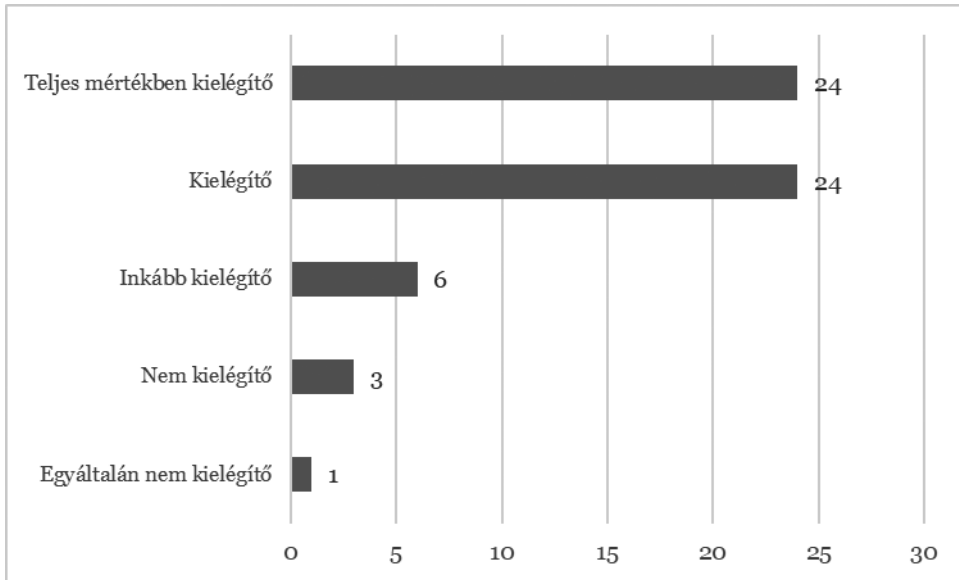
Tanulói státusza az intézményekbe való bekerülés előtt összesen 30 fiatalnak volt. Fontosnak tartom kiemelni, hogy ez a státusz nem feltétlenül jelenti azt, hogy a fiatal iskolába is járt. Sőt, az interjúk és a közös beszélgetések tanúsága szerint, ennek az alcsoportnak a legtöbb tagja tanulói státusza ellenére nem járt be az oktatási intézménybe és rendszeresen nem vett részt a mindennapi oktatásban. Ahogyan a többségük fogalmazott: „*az iskola unalmas volt*”.

Nem tanuló, de foglalkoztatott fiatal mindösszesen 3 fő volt a vizsgálati csoportban. Mindhárom fiú, 16, 17 és 19 évesek. Két főnek nem volt meg az alapfokú végzettsége az intézménybe kerülés előtt, egy főnek pedig a 8 általános volt a legmagasabb, befejezett iskolai végzettsége. Egy főnek (17 éves) már volt gyereke a felmérés idején. Különböző szektorokban dolgoztak: egy fő az állami (ami nagy valószínűséggel a közfoglalkoztatást jelentette), egy fő az üzleti (magán) szektorban és egy fő a civil szektorban tevékenykedett az intézménybe kerülés előtt.

Mint az a táblázatban jól látható, a vizsgálati populációból 17 fő már az intézményekbe kerülés előtt is NEET státuszban, vagy pontosabban fogalmazva, létállapotban volt. Ez a teljes vizsgálati minta közel egyharmadát tette ki (29.3%), de mint azt korábban már említettem, a K-PNEET csoporttagok jelentős részét is nagymértékben veszélyeztette már a NEET lét, mielőtt az intézményekbe kerültek volna.

A nagyváradi előadásomban, a fent említett kutatási eredményeken kívül, elsősorban a vizsgálati fiatalok jövőjével kapcsolatos kérdések eredményeit prezentáltam. Ebben a dolgozatban is csak ezekre fókuszálok. Először arra térek ki, hogy a csoport tagjai hogyan értékelték a szüleik anyagi helyzetét. Ezt követően azt elemzem, hogy a fiatalok mennyire bíztak abban, hogy a céljaikat elérik a közeljövőben. Továbbá, hogy sikeresnek tartották-e magukat, s végezetül azt mutatom be, hogyan látták saját jövőjüket.

1. ábra: Kielégítőnek tartották-e a szülő(k) anyagi helyzetét? (N=58) (fő)

Forrás: Saját szerkesztés.

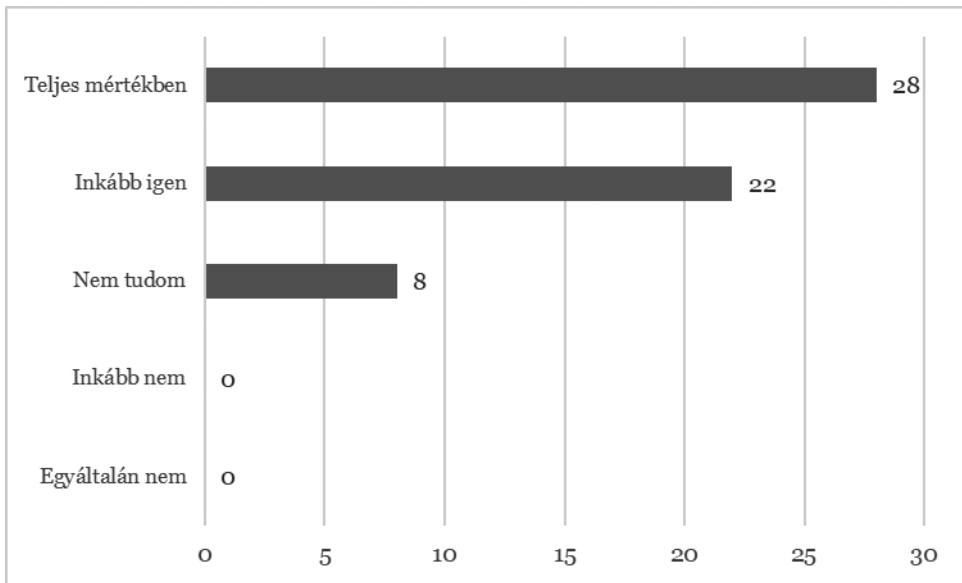
A csoporttagok jövőképével kapcsolatban fontosnak tartottam megkérdezni, hogyan minősítenek a szülei anyagi helyzetét. A kérdés minden esetben a vérszerinti szülőkre, illetve a család anyagi hátterére vonatkozott. Abban az esetben, ha a fiatal a gyermekvédelmi szakszolgáltatók valamelyikéből került be az intézetekbe, minden esetben a családjában eltöltött időszakokra kellett visszaemlékeznie. A kérdés a kérdőívek és az interjúk esetében is kiegészítést tartalmazott: „*Volt-e otthon élelmezésre, iskolára, játékokra, szórakozásra stb. elegendő pénz?*” – annak érdekében, hogy a fiatal biztosan megértse, a kérdés mire vonatkozott.

Mint látható a fogvatartott fiatalok jelentős arányban (48 fő) értékelték a szülei anyagi helyzetét kielégítőnek, illetve teljes mértékben kielégítőnek. Több esetben is úgy fogalmaztak: „*Anyámék megvettek mindent (vagy megkaptam mindent), amit akartam. Persze néha nem vettem meg, amiket a Plázából akartam, de összességében megvolt mindenem.*” További 6 fő inkább kielégítőnek ítélte a szülei anyagi helyzetét. A fiatalok ilyen irányú visszajelzései függetlenek volt a szülei iskolai végzettségétől és a munkaerőpiaci státuszuktól is. Mindösszesen 3 fiatal nyilatkozott úgy a teljes vizsgálati populációból, hogy a szülei anyagi helyzete nem volt kielégítő, és csak egyetlen fiatal jelentette ki, hogy a szülő(k) anyagi helyzete egyáltalán nem volt kielégítő. Ő egy lány volt, aki viszonylag fiatalon került nevelőszülőkhöz (nem is egy családnál volt), de innen állandóan elszökött. Végül visszakerült állami gondozásba, s ekkor követte el a bűncselekményt. Kérdésekre azonban úgy válaszolt, hogy a szabadulást követően a biológiai családjához szeretne visszatérni; mint mondta: „*mégis csak ők az igazi családom.*”

A Javítóintézetekben a fiatalok, vagy az előre meghatározott fogvatartási idejüket töltik, vagy a bírósági ítéletre várnak, amely sok esetben hosszantartó börtönbüntetést jelent számukra. Emiatt is fontosnak tartottam megkérdezni, mennyire bíznak abban, hogy a céljaikat a

közeljövőben elérik? Hogy mit értsenek cél alatt, a kutatásban nem határoztam meg. Jövőbeni cél alatt érthetett bármit a fiatal, amit ő elérendőnek gondolt. A 2. ábra erre a kérdésre adott válaszait mutatja be.

2. ábra: Mennyire bízik abban, hogy céljait eléri a közeljövőben? (N=58) (fő)

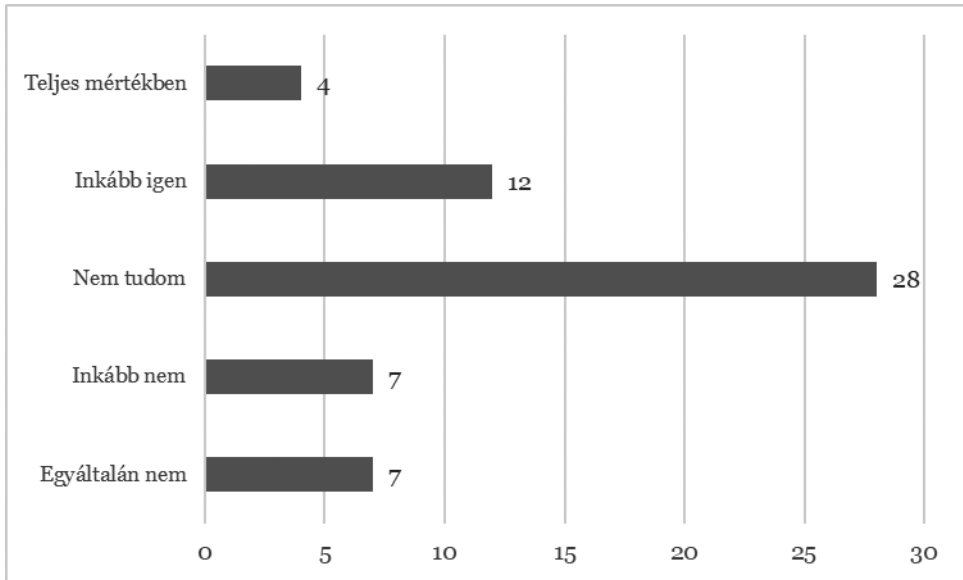
Forrás: Saját szerkesztés.

Függetlenül attól, hogy a fiatalok többsége akár hosszantartó börtönbüntetésre is számíthat, a vizsgálati csoportban nem akadt olyan tag, aki vagy egyáltalán nem bízott, vagy inkább nem bízott abban, hogy a céljait – bármi is legyen az – eléri a közeljövőben. Továbbá, mindösszesen 8 fő volt, aki a *nem tudom* kategóriát választotta a kérdésre. A csoporttagok jelentős többsége az *inkább igen* (22 fő), sőt a *teljes mértékben* (28 fő) kategóriákat választották.

Az elemzett adatokból legalább két kérdés mindenképpen felmerül: 1. Mit értettek a fiatalok jövőbeli céljaikon? 2. Mit jelenthet ez a nagyarányú bizalom a célok elérésében úgy, hogy a szabadulásukat követően múltjukat ez a fogvatartás mindenképpen megőrzéssel, és/vagy a jövőben (hosszantartó) szabadságvesztés vár többségükre?

Az előző kérdéshez szorosan kapcsolódott a következő: Vajon a fiatal sikeresnek tartotta-e magát? A válaszok összesített eredményét a 3. ábra mutatja be.

3. ábra: Sikeresnek tartja-e magát? (N=58) (fő)

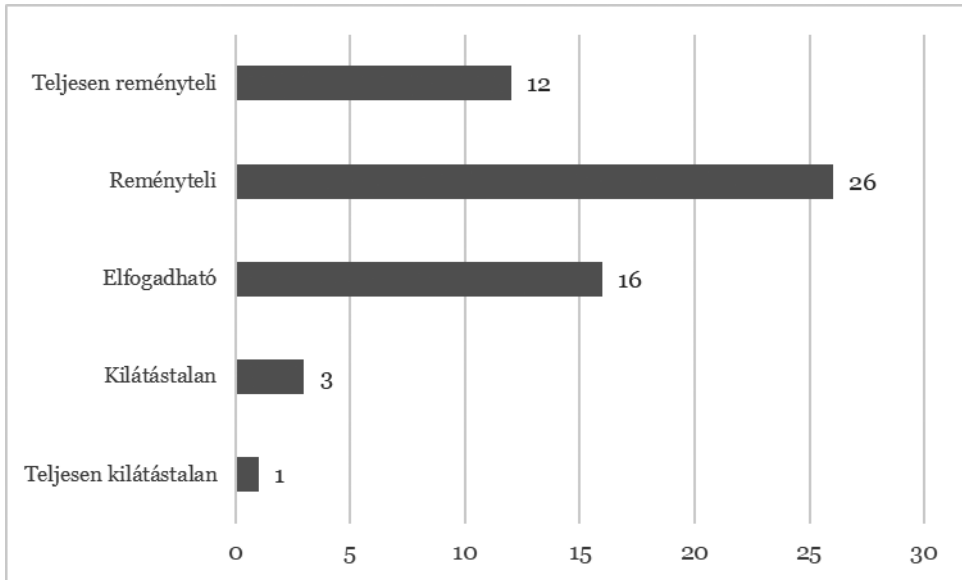
Forrás: Saját szerkesztés.

A kutatás itt sem specifikálta, hogy a fiatal mit értsen a siker fogalmán. Mint látható a vizsgálati csoportnak mindösszesen egynegyede gondolta önmagát teljesen sikertelennek, illetve inkább nem sikeresnek; ezen belül is fele-fele arányban.

Kicsivel több, mint a csoport egynegyede pedig inkább igen (12 fő), vagy teljes mértékben (4 fő) tartotta önmagát sikeresnek, függetlenül attól, hogy javítóintézetekbe került, illetve akár hosszantartó börtönbüntetés is várhat rá a közeljövőben. A vizsgálati csoporton belül a legtöbben azok voltak, akik a *nem tudom* kategóriát jelölték meg (28 fő; 48.3%) sikerességük tekintetében. Ugyanakkor itt egy fontos vizsgálati eredményt szükséges megemlítenem. Az interjúk tanúsága szerint a fiatalok többsége azért ezt a kategóriát választotta, mert a bűncselekmény elkövetésekor elkapták, s ennek következtében a javítóintézetekbe került. Mint mondták: „*Hogyan lennék sikeres, ha egyszer idekerültem.*” Amikor azonban megkérdeztem tőlük, ha nem kapták volna el őket, és nem kerülnek be az intézetekbe, s így súlyos következmények nem várnak rájuk, hogyan válaszolnának ugyanerre a kérdésre? Kivétel nélkül a válasz a következő (vagy ehhez nagyon hasonló) volt: „*Ja, akkor én sikeres vagyok!*” Vagyis a sikeresség vagy sikertelenség megítélésében a legnagyobb szerepet az játszotta, hogy bekerültek az intézetekbe, s ezt akár több éves szabadságvesztés is követheti. Úgy tűnik, a kutatás erre mutatott rá, hogy legalábbis a vizsgálati csoportom jelentős részénél nem a bűncselekmény elkövetésének a ténye, hanem az ezzel járó következmény (javítóba, később esetleg börtönbe kerülés) okozta a sikertelenség érzését, pontosabban a sikeresség-sikertelenség kérdés eldöntésének a dilemmáját.

Végezetül a kutatás arra is rákérdezett, hogy a fogvatartott fiatal hogyan látja a jövőjét? Akárcsak az előző kettőnél, itt sem határoztam meg előre, hogy a fiatal mit értsen a jövő fogalmán.

4. ábra: Hogyan látja a jövőjét? (N=58) (fő)

Forrás: Saját szerkesztés.

A vizsgálati csoportból mindösszesen csak 4 fő látta a jövőjét teljesen kilátástalannak (1 fő), illetve kilátástalannak (3 fő). A csoporttagok jelentős része (65.5%) reménytelinek (26 fő), vagy teljesen reménytelinek (12 fő) látta saját jövőjét. A fiatalok közül 16 fő pedig elfogadhatónak látta jövőjét, mely válaszadási kategória, véleményem szerint, legalább két irányba mutathat. Egyrészt az *elfogadható* kategória jelentheti a „nem tudom eldönteni” kategóriát is. Tehát a fiatal nem látta pozitívnak, de negatívnak sem az előtte álló jövőt, valahol a kettő között billegett, s inkább választotta a közbülső kategóriát. Másrészt az *elfogadható* kategóriának, mint kifejezésnek, inkább pozitív töltete van, mintsem negatív, s lényegében jelentheti azt is: „ez a helyzet nem jó, de ennél rosszabb is lehetett volna.”

Természetesen a pozitívabb jövőkép elgondolása, pontosabban az ebben való hit (bizalom) lehet egyfajta *túlélési stratégia* is. Ezek a fiatalok többé-kevésbé tisztában voltak a (hosszantartó) börtönbüntetés lehetőségével, sőt annak a következményével is, ha a javítóintézetekből valóban börtönökbe kerülnek, de azt is tudhatták, hogy a túlélés egyik záloga a magabiztos fellépésben rejlik.

KONKLÚZIÓ (HELYETT)

Eltérve a tudományos igénnyel megírt munkák hagyományosnak tekinthető befejezésétől, a tanulmány záró gondolataiban azt elevenítem fel, amit a Budapesti Javítóintézet munkatársai, illetve a fiatalokkal foglalkozó pedagógusok mondtak el a fogvatartott fiatalok visszailleszkedési sikerrátájával kapcsolatban. Egyrészt erre lehetőséget biztosít az, hogy a kutatási eredményeim

prezentálását az előadásomban is ezzel zártam. Másrészt a szakemberek visszajelzése, véleményem szerint, a legpontosabban summázza mindazt, amit a kutatási eredményeim részleges bemutatásában elmondani kívántam.

A módszertani részben már kitértem arra, hogy mindkét javítóintézetben a fogvatartott fiatalok oktatása és munkaerőpiacra való felkészítése a képzési struktúra talán egyik legfontosabb eleme és az intézmények kiemelt missziója. S bár utógondozásra széles perspektíva nem nyílik, az oktatás/nevelés, készség- és képességfejlesztés központi szerepet kap a fiatalok mindennapi életében, amíg a javítóintézetekben tartózkodnak. Továbbá, utaltam arra is, hogy az intézményekben vannak olyan fogvatartott fiatalok is, akik büntetési idejüket teljes mértékben kitöltik az intézmények falai között, tehát nem mennek tovább a fiataikorúak börtönébe, hanem visszatérhetnek saját családi környezetükbe. Erről a csoportról érdeklődtem a visszailleszkedési sikerrátájukkal kapcsolatban: Ha az intézmények kifejezett hangsúlyt fektetnek az oktatásra/nevelésre, készség- és képességfejlesztésre, ennek sikeressége valamilyen formában mérhető-e, illetve vannak-e erre vonatkozó adatok és/vagy tapasztalatok? A Budapesti Javítóintézet vezető munkatársai a következőket válaszolták. A társadalomba való visszailleszkedés sikeressége tekintetében a fiatalokat gyakorlatilag három csoportra lehet bontani:

1. A fiatalok megközelítőleg egyharmada a szabadulást követően újabb bűncselekményeket követ el, melynek következtében visszakérülnek a javítóintézetbe, vagy ha az életkoruk ezt már nem teszi lehetővé, akkor a börtönbe, ahol azonban a fókusz már nem az oktatáson/nevelésen, készség- és képességfejlesztésen lesz. Sőt, ebbe a csoportba tartozó fiatalok egy része akár halállal is fizethet életmódjáért. Ennek többnyire az oka az, hogy ugyanabba a helyzetbe kerülnek vissza, ahonnan bekerültek az intézetbe.

2. A második csoportba – szintén megközelítőleg egyharmad – azok a fiatalok tartoznak, akik kifejezetten súlyos szabálysértéseket, vagy bűncselekményeket nem fognak elkövetni, de valahol a legalitás – illegalitás mezsgyéjén élik életüket.

3. A utolsó, megközelítőleg egyharmad csoportjába azok a fiatalok tartoznak, akik szabadulásukat követően a korábbi életformával ellentétesen igyekeznek élni, amihez külső segítséget is kapnak. Ahogyan a szakemberek fogalmaztak: „*adófizető állampolgárokká válnak.*”

Mint említettem, fókuszcsoporthoz interjút is készítettem pedagógusokkal, akik a fogvatartott fiatalok oktatásában vettek részt. Őket is megkérdeztem a visszailleszkedés sikerességéről. A szabaduló fiatalok három csoportba sorolhatóságával egyetértettek, csak az arányokat másképp helyezték el. A 2. és 3. csoportba tartozó fiatalok, véleményük szerint, kevesebben vannak, mint egy-egyharmad, míg a 1. csoportba tartozók pedig többen...

Úgy vélem, ez az összegzés éppen arra mutat rá, hogy a P-NEET és NEET fiatalok ilyen élethelyzetbe kerülése nem csak és kizárólag egyéni felelősség kérdése, és nem is kizárólag elsődleges és másodlagos szocializációs probléma, de sokkal inkább a teljes magyar társadalmat érintő felelősség-együttes.

FELHASZNÁLT IRODALOM

AUDIT COMMISSION (2010): *Against the odds. Re-engaging young people in education, employment or training*. Audit Commission Publishing Team. London.

COLES, B. – GODFREY, CH. – KEUNG, A. – PAROTT S. – BRADSHAW, J. (2010): *Estimating the life-time cost of NEET: 16-18 year olds not in Education, Employment or Training*. Department of Social Policy and Social Work and Department of Health Sciences. The University of York.

EUROFOUND (2016): *Exploring the diversity of NEETs*. Publications Office of the European Union, Luxembourg. Elérhető: <http://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2016/labour-market-social-policies/exploring-the-diversity-of-neets> [2016. 12. 18.]

HOUSE OF COMMONS. CHILDREN, SCHOOLS AND FAMILIES COMMITTEE (2010): *Young people not in education, employment or training*. Eighth Report of Session 2009-10. House of Commons. The Stationery Office Limited. London.

SÁNTA, T. (2016): Youngsters Who Are Not in Employment, Education or Training (About the NEET in a Hungarian Perspective). *Belvedere Meridionale* vol. 28. no. 2. 120–131. <https://doi.org/10.14232/belv.2016.2.9>

SÁNTA T. (2017): Ha tovább maradsz, beleragadsz! NEET-es fiatalok kormegoszlási arányai Szegeden. In *Kultúra és Közösség* IV. folyam VIII. évfolyam 1. szám. 27–38.

SISSONS, P. – JONES, K. (2012): *Lost in transition? The changing labour market and young people not in employment, education or training*. The Work Foundation. Part of Lancaster University. London

SOCIAL EXCLUSION UNIT (1999): *Bridging the Gap: New Opportunities for 16-18 Year Olds Not in Education, Employment or Training*. <http://webcitation.org/61D9Jlx7d> [2014. 11. 10.]

SZEGEDI E. (főszerk.) (2014): *Végzettséget mindenkinek! Kutatási eredmények, eseteírások, helyi kezdeményezések a korai iskolaelhagyás témájában*. Budapest, Tempus Közalapítvány.